

Odgoj za medije u školama u svijetu Hrvatski model medijskog odgoja

Karmen Erjavec*
Nada Zgrabljic**

SAŽETAK

Put ka demokratskom odgoju djece širom je otvoren i zacrtan u mnogim europskim dokumentima i preporukama koje se zalažu za demokratsko i civilno društvo, te štite pravo građana i djece da budu informirana i da budu zaštićena od nekontrolirane medijske produkcije. Još je 1964. godine UNESCO potaknuo ideju o odgoju za medije, koji bi povećao razumijevanje medija i razvio kritičku svijest o medijima kod mladih korisnika, primpremajući ih za odgovorno državljanstvo.

Na UNESCO-voj konferenciji Odgoj za medije (Media Education), održanoj 1982. godine u Njemačkoj, prihvaćena je deklaracija koju je potpisalo 19 država, u kojoj se naglašava važnost medijskog odgoja i traži od razvijenih zemalja svijeta da se, izradom sustavnih programa medijskog opismenjavanja na svim razinama, uključe u svjetski projekt odgoja za medije.

Ovaj članak pokazuje koliko su razvijene zemlje svijeta ozbiljno prihvatile preporuke. Analitički se prikazuju smjernice i postignuti rezultati u različitim zemljama svijeta. Slovenija i Hrvatska također nastoje zadovoljiti uvjete demokratizacije školskog programa uvođenjem medijskog odgoja, pri čemu je Slovenija postigla mnogo bolje rezultate.

Ključne riječi: odgoj za medije, medijska pismenost, demokratski odgoj

Masovni mediji imaju važnu ulogu u životu djece i odraslih. Većinu informacija o ljudima, prostoru i vremenu, koje ne dobivamo iz prve ruke, primamo iz medija. Po-

* Karmen Erjavec, asistentica na Fakultetu društvenih znanosti, Odsjek za komunikologiju Sveučilišta u Ljubljani, Kardeljeva pl. 5, SI-1000 Ljubljana, Slovenia, tel.: ++386-61-1681-461, fax.: ++386-61-1685-330, e-mail: karmen.erjavec@uni-lj.si.

** Nada Zgrabljic, Hrvatski radio. E-mail: nadahope@yahoo.com.

moću medija zadovoljavamo većinu svojih potreba za zabavom. Masovni mediji djeluju dugoročno u smislu nagomilavanja usmjerenosti prema društvenoj realnosti. Tako nas uče što znači biti žena, što znači biti star, pripadnik manjine itd. Djeca su među stanovnicima razvijenih država najvjerniji gledatelji televizije (npr. u Sloveniji je gledaju u prosjeku 3,5 sata (Erjavec, Volčič, 1999), u SAD-u 4,2 sata (Potter, 1998), premda su s obzirom na svoju osjetilnu, fizičku i kognitivnu sposobnost, na nju najmanje spremni. Zato su neke države započele uključivati odgoj za medije u satnicu osnovnih i srednjih škola još prije nekoliko desetljeća.

UNESCO je još 1964. podupro ideju o odgoju za medije. 1976. njegova je radna skupina stručnjaka napravila model masovnog odgoja za medije koji je djecu i mladež trebao naučiti kritičkom prihvatanju sadržaja medija. U siječnju 1982. u Njemačkoj su na međunarodnom simpoziju *Odgoj za medije* prihvatili deklaraciju koju je potpisalo 19 država. U njoj naglašavaju značenje takvog odgoja koji bi pripremio mlade na odgovorno građanstvo i povećao kritičku svijest medijskih korisnika. Ove godine navršilo se već deset godina otkada su Ujedinjeni narodi prihvatili Konvenciju o pravima djeteta, koja među ostalim zahtijeva da djeca moraju imati pristup različitim nacionalnim i međunarodnim izvorima informacija, posebice onima koji naglašavaju njihovo društveno, duhovno i moralno blagostanje (član 17), da moraju imati slobodu izražavanja (član 13) i mogućnost izražavanja vlastitoga mišljenja o svim stvarima koje ih se tiču (član 12).

Finska znanstvenica Sirkka Minkkinen 1978. je oblikovala sistematički uvod u odgoj za medije. Prema njezinu mišljenju, odgoj za medije mora razvijati vještine u kognitivnom, etičkom, filozofskom i estetskom smislu. Prema modelu Lasswellove formule, medijski je odgoj podijeljen na: a) povijest komuniciranja; b) proizvodnju masovno-medijskih poruka; c) sadržaj masovnoga komuniciranja; d) utjecaj masovnih komunikacija (Minkkinen, 1978: 53-54). Njezin pristup oblikovan je na temelju ranih teorija masovnoga komuniciranja.

U Europi su prvi odgoj za medije uveli u Francuskoj, gdje su prije svega njegovali filmski odgoj. U Velikoj Britaniji, Kanadi, Australiji i drugim državama, medijska je pismenost obvezan dio jezične poduke od sedmoga do dvanaestog razreda. Većina osposobljavanja za poduku čiji su dio učitelji u SAD-u, ugleda se na modele britanskih stručnjaka poput Lena Mastermanna, Davida Backighama, Davida Lustedea i Caryja Bazelgettea. Značenje odgoja za medije brzo raste i u Njemačkoj. U Švedskoj je odgoj za medije sastavni dio svih predmeta u osnovnoj školi. I u drugim državama, primjerice u Austriji, SAD-u, Danskoj i Nizozemskoj, napravljene su brojne studije i postavljeni modeli za uključivanje odgoja za medije u školsku satnicu svih obrazovnih razina, prije svega u osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje.

Školske vlasti zapadnoeuropskih država polaze od stajališta da je škola ključna institucija za posredovanje znanja i vještina osnovne medijske pismenosti, koja djecu može naučiti kritičkom pristupu prema medijima i pomaže im razvijati vlastitu viziju samoga sebe. "U javnome je interesu da svatko pozna ulogu medija u svojem životu" (Bazalgette, Bevort, Savino, 1992: XI). Zato je nužno da odgoj za medije dobije u medijski zasićenim državama primjereno mjesto u školskom sustavu. Pokretači odgoja za medije u svijetu žele ga integrirati na svim obrazovnim razinama.

Ovim člankom bit će predstavljeni načini na koje je odgoj za medije uključen u školski sustav u nekim državama Europe, Australije i Sjeverne Amerike, kakav status ima slovenski odgoj za medije i kakvi su osnovni trendovi na tom području. Naglasak će prije svega biti na pitanju na koji je način odgoj za medije u različitim državama uključen u satnice osnovnih i srednjih škola, kako se skrbi za izobrazbu učitelja, za gradivo koje se predaje i s kakvim se poteškoćama susreću njegovi pokretači. Članak je sužen na analizu odgoja za medije u onim državama koje su opisane u malobrojnoj literaturi.

Odgoj za medije je disciplina u nastajanju i zbog toga je pomanjkanje literature jedan od ključnih problema na tom području. Posebice nedostaju analize uspješnosti uključivanja odgoja za medije u školski program. U literaturi nije bilo moguće naći sustavan pregled uključenosti odgoja za medije u obrazovne sustave u svijetu. Zato se ovaj članak temelji na različitim nekoherentnim izvorima.

Projekti odgoja za medije mogu se razviti kao dio formalnoga obrazovnog sustava ili kao dio obrazovanja u lokalnoj zajednici. Čak i tamo gdje je odgoj za medije već dio službene školske satnice, često nedostaje jasna obrazovna politika i resursi, nužni za kvalitetnu poduku.

U posljednjem desetljeću, status odgoja za medije u mnogim se državama svijeta bitno poboljšao, premda su ga tek rijetke države uključile u školski program. Donedavno je razgovor o odgoju za medije bio više ili manje moralistički. Njegova je okosnica često bila informativno i književno usmjerena, dakle onakva kakva je bila školska kultura. U svijetu postoje razlike u integraciji odgoja za medije u odnosu na različite tradicije školskoga sustava, lokalnoga razvoja i odnosa među institucijama, primjerice između crkve i škole (Tuftes, 1995). Među državama postoje razlike čak i u imenovanju odgoja za medije. U Kanadi, Australiji i Sjedinjenim Američkim Državama prvenstveno je u uporabi termin ‘medijska pismenost’ (*‘media literacy’*), u Velikoj Britaniji ‘odgoj za medije’ (*‘media education’*), u Njemačkoj ‘medijska kompetencija’, u Nizozemskoj ‘audiovizualni odgoj’ itd. U članku će se zbog jedinstvenog imenovanja koristiti termin koji se rabi u Sloveniji – ‘odgoj za medije’.

Prikazana tablica prikazuje različite pokušaje integracije odgoja za medije u školske satnice u različitim državama svijeta. Zatim slijedi predstavljanje uključenosti odgoja za medije po pojedinim državama. U zaključku su predstavljeni osnovni trendovi uključivanja odgoja za medije u školski sustav. Države su podijeljene na skupine prema uspješnosti integracije odgoja za medije u školski kurikulum i predstavljeni su ključni problemi integracije.

Australija

U Australiji je odgoj za medije (*‘media literacy’*) dio javnog obrazovnog sustava u srednjim školama od kasnih 1970-ih godina u okviru različitih paketa jezičnih predmeta (prije svega engleski i umjetnički odgoj). Nedavno im se pridružila i tehnologija. Ti predmeti u svoj sadržaj uključuju fotografiju, film, televiziju i komunikacijsku tehnologiju. Poput pokreta u mnogim drugim državama, i australski je pokret odgoja za medije zabrinut nad ‘kulturnim imperijalizmom’ Sjedinjenih Američkih Država. Tako

Tablica: Uključenost odgoja za medije u školske satnice u različitim državama svijeta

Država	Škola	Predmet	Napomene
Australija	srednja	prvenstveno engleski, umjetnički odgoj, tehnologija	The Australian Teacher of Media
Austrija		poduka je ovisna o zanimanju učitelja	
Danska	srednja	danski	u osnovnu školu nije službeno uključena
Finska	osnovna, srednja	finski, umjetnost, povijest, društveni i ekološki studiji	
Francuska	provizorički program		obrazovanje u zajednici, školski klubovi
Hrvatska	osnovna	hrvatski	usmjeren je na filmsku i kazališnu kulturu, te na televizijske žanrove namijenjene djeci
Kanada	osnovna, srednja	engleski	razlike među provincijama, vrlo razvijen u Ontariju
Njemačka	osnovna, srednja	izborni predmet, društveni studiji, politički odgoj, znanje o društvu, tehnologija	
Italija	osnovna	slike, zvuk, glazba i kretanje	slabo razvijen
Irska		djelomice uključen u engleski i religiju u osnovnoj školi	nije dio službene školske satnice
Nizozemska			nije dio službene školske satnice
Norveška	osnovna, srednja	društveni studiji, ekološki studiji, umjetnost i obrt, znanje, glazba, izborni predmet	
Slovenija	osnovna, srednja	odgoj za medije, slovenski, etika i društvo, sociologija	osnovnoškolski izborni predmet odgoj za medije i školsko novinarstvo
Švedska	osnovna	švedski, opći švedski studiji	
Velika Britanija: Engleska, Wales, Škotska	osnovna, srednja	engleski, filmski i medijski studiji, nastavak medijskih studija	
SAD	osnovna, srednja	engleski	nema središnjeg autoriteta, poduka je još uvijek ovisna o zanimanju učitelja

je zanimanje za odgoj za medije poraslo promicanjem australske umjetnosti, knjiga, filmova, glazbe i ostaloga u školama. Australaska vlada financijski podupire predstavljanje domaćih umjetnika u školama.

Početak 90-ih odgoj za medije je postao malen, ali važan dio australskoga školskog javnog sustava srednjih škola. Učitelji koji predaju engleski udruženi su u nacionalnu organizaciju Australaski učitelji medija (*The Australian Teachers of Media*) koja izdaje građu za učenje, organizira obrazovanje učitelja i bori se s državnom i federalnom školskom birokracijom za povećanje financijske, tehničke i druge potpore (Hobbs, 1999).

Austrija

Austrija nema organizacijske osnove za ostvarenje odgojno-obrazovnih ciljeva na području odgoja za medije. Tako ne postoje ni posebni predmeti o odgoju za medije, ni predmeti koji bi makar djelomice uključivali odgoj za medije. Ostvarenje ciljeva na području odgoja za medije (*Medienerziehung*) ovisno je o osobnom zanimanju pojedinog učitelja. Kao i u mnogim drugim državama svijeta, odgoj za medije ni u Austriji nije dio formalne školske satnice, kao ni obrazovanja u lokalnoj zajednici. Austrijski pobornik odgoja za medije Boeckmann tvrdi (1992: 84) da je u ostvarivanju odgoja za medije bitna osviještenost samih učitelja, koja je kod austrijskih učitelja premala.

Austrija također nema organizirano ni posebno obrazovanje učitelja na tom području. U okviru osnovnog pedagoškog obrazovanja na fakultetu postoji predmet odgoj za medije/tehnologija poduke/medijska pedagogika, koji je obavezan za sve buduće učitelje. No, dio koji pripada odgoju za medije je vrlo mali, jer obuhvaća samo šest sati (Boeckerman, 1992: 84-85).

Danska

Početak odgoja za medije u Danskoj nalazimo još u tridesetim godinama ovog stoljeća, kada je skupina učitelja-zanesenjaka uvela poseban predmet o medijima (filmu). Kada je 1969. Danska mijenjala svoju školsku satnicu, odgoj za medije je izbačen iz nje. Zbog toga se Nacionalno društvo za istraživanje medija od sredine sedamdesetih do danas bori za integraciju odgoja za medije u satnice osnovnih i srednjih škola (*Media Education around the World*, 1998: 6.). U Danskoj odgoj za medije nije službeno uvršten u osnovnoškolski raspored sati, no učitelji povijesti, društva i danskoga jezika uključili su ga u svoja predavanja (Halloran i Jones, 1984: 97). Ipak, dansko dijete može i završiti školu a da nikada ne čuje o medijima. "Ni od jednoga učitelja ne zahtijeva se da 'mora' predavati o medijima, nego to 'može' činiti ako to želi. U srednjoj školi je odgoj za medije od početka 90-ih sastavni dio predmeta danskog jezika." (Tuftte, 1992: 179-180).

Finska

U Finskoj je odgoj za medije (*'Mass Media Education'*) službeno dio satnice u osnovnim školama od 1970., a u srednjim školama od 1979. (Tuftte, 1992: 179). Odgoj za medije je sastavni dio različitih predmeta i nije oblikovan kao samostalni predmet. Učitelji sadržaj odgoja za medije uključuju u predmete kao što su finski jezik, umjetnost, povijest, društveni i ekološki studiji (Halloran i Jones, 1984: 91).

Od svojih prvih dana finski je odgoj za medije bio nedemokratski i moralistički, slično kao i u Švedskoj, gdje je odgoj za medije dio školske satnice od 1975. U devedesetima je odgoj za medije polako gubio moralistička stajališta, pristup je postao sve više istraživački, prilagođavao se učeničkim potrebama i naglašavao informacije o uvjetima medijske proizvodnje, medijsku ekonomiju i povijest. U Finskoj također sve više pozornosti posvećuju obrazovanju učitelja (Tuftte, 1992: 179).

Francuska

Odgoj za medije, posebice na području filmskih studija, u Francuskoj ima dugu tradiciju kao neslužbeni dio obrazovnog sustava. Tradicionalno je odgoj za medije izvanškolska aktivnost koju organiziraju filmska društva, školski klubovi i omladinske organizacije.

Začeci poučavanja o medijima sežu u sredinu šezdesetih godina i poznati su pod imenom *Langage Total*. Razvio ih je *Institut du Langage Total* iz Lyona pod vodstvom Katoličkog sveučilišta u Lyonu i Katoličkog sveučilišta iz Angra. Od tada se program provodi u dvjesto francuskih osnovnih škola u okviru školskih klubova. Metode *Langage Total* koriste mnoge druge europske države, države Bliskog Istoka, Latinske Amerike i francuskog govornog područja Afrike.

Istraživačko-pedagoška skupina *Centre regional de Documentation Pédagogique* (CRDP) iz Bordeauxa razvila je projekt koji se najprije zvao Uvod u audiovizualnu kulturu (ICAV), a danas Uvod u komuniciranje i medije (ICOM).

ICAV je školama nudio cjelovit pristup studiju slika posredovanih u obliku oglasa, časopisa i drugih publikacija. Do 1982. prema njemu se Ministarstvo za nacionalno školstvo odnosilo kao prema tek privremenom projektu koji se može provoditi u osnovnim i srednjim školama. 1982. oblikovalo je novu definiciju projekta (ICOM) koji pokriva sve medije i oblike komunikacije.

Godine 1979. različite su vladine institucije (ministarstva za poljoprivredu, školstvo, obitelj, zabavu, mladež i šport) organizirale eksperiment na nacionalnoj razini. Projekt je obuhvatio 9-18 godišnje učenike, roditelje, učitelje i knjižničare, s namjerom upoznati ih s ulogom televizije u životu mladih. Projekt Mladi aktivni gledatelji (*Jeune Telespectateur Actif* (JTA)) trajao je do 1983.

Nakon dvije godine djelovanja JTA je procijenio promjene koje su nastale u odnosu djece i televizije. Prema očekivanju, porastao je opseg znanja o televiziji, a mladi su pokazali i promjene u načinu ocjenjivanja medijskoga sadržaja. Više pozornosti namijenili su oblicima poruka, oblicima prezentacije i vladajućem medijskom značenju.

Na kraju eksperimenta, godine 1983., brojni su seminari o vještinama kritičkoga gledanja uključeni u obrazovanje učitelja na različitim razinama.

Ministarstvo školstva je godine 1982. oblikovalo *Centre de Liaison de l'Enseignement et des mojes d'Information* (CLEMI) da bi pomoglo učenicima razviti vještine kritičkoga mišljenja i poučilo ih o odgovornosti modernoga građanstva. CLEMI organizira nacionalno i regionalno obrazovanje za učitelje, izdaje revije za učitelje i omogućuje im pristup svojim nastavnim gradivima (*Media Education Around the World*, 1998: 10-11).

Hrvatska

(pripremila Nada Zgrabljic)

Medijski odgoj u hrvatskom je školskom obrazovnom sustavu tek naznačen. Provođi se samo u okviru nastave hrvatskoga jezika u osnovnim školama od prvoga do osmoga razreda. Hrvatski jezik u osnovnim školama obuhvaća četiri nastavna područja: a) hrvatski jezik, b) književnost, c) jezično izražavanje i d) medijsku kulturu.

U nastavni predmet hrvatskog jezika, medijska kultura nije uopće uključena u gimnazijama i srednjim strukovnim školama.

U osnovnim školama, naglasak medijske kulture je na filmskom odgoju i obrazovanju. Od prvog do petog razreda osnovne škole, medijska kultura ima zadatak upoznati djecu s dječjim (i crtanim) filmovima i dječjim televizijskim emisijama i s televizijskim emisijama s domoljubnim sadržajima. Medijska kultura od petog do osmog razreda stavlja naglasak na kazalište (kazališni prostori, pozornica, kulise, glumac, kostimografija, scenografija, itd). U petom razredu se ipak počinje govoriti i o pitanjima prijenosa poruke, televiziji (žanrovi), radiju (žanrovi), tisku, stripu i računalu. I šesti, sedmi i osmi razred po nastavnom planu i programu za osnovne škole, u okviru medijske kulture bave se pitanjima žanrova s obzirom na medij. (*Prosvjetni vjesnik*, posebno izdanje, br.2 1999: 19)

Ovako postavljena medijska kultura prilično se razlikuje od suvremenog koncepta medijskog odgoja, koji je ipak nešto širi u teorijskom i praktičnom smislu. To je koncept koji pokušava omogućiti djeci, roditeljima i nastavnicima da odgovore na agresivnu ulogu koju mediji imaju danas u životu djece i obitelji. Komercijalni pohod medijskih sadržaja u naše domove je u današnje vrijeme posebno jak. U stereotipima, reklamama, nasilju i pornografiji mediji konstruiraju našu svakodnevnu realnost. Škola u Hrvatskoj s ovako koncipiranim medijskim odgojem, još nije spremna odgovoriti snazi medija. Ne postoje ni sustavni programi medijskog opismenjavanja i obrazovanja nastavnika i učitelja. Pokušaj promoviranja medijskog odgoja škole medijskog odgoja u Trakošćanu koju organizira Hrvatski filmski savez u suradnji s Ministarstvom prosvjete i športa već drugu godinu, na tragu je francuskog modela koji je od početka bio fokusiran na filmsku kulturu i obrazovanje (Erjavec, Volčić, 2000: 16).

Unatoč svemu tome, postoje naznake kako hrvatski obrazovni sustav ide u vrlo dobrom pravcu kada je riječ upravo o medijskom odgoju. Naime, na poticaj Vlade Republike Hrvatske izrađen je nacionalni program odgoja i obrazovanja za ljudska prava i za demokratski građanski odgoj (*Prosvjetni vjesnik*, posebno izdanje, br.2/ 1999: 19).

U taj nastavni plan i program medijski odgoj nije dovoljno uključen iako se suvremeni koncept medijskog odgoja zasniva upravo na svim tim aktima na koje se poziva i ovaj dokument, aktima o općim ljudskim pravima i pravima djeteta, kao što su Opća deklaracija o ljudskim pravima UN-a iz 1948. godine, međunarodni pakt o ekonomskim, društvenim i kulturnim pravima i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima iz 1986., Deklaracija o pravima djeteta iz 1959. godine i Konvencija o pravima djeteta iz 1989. godine. Njima medijski odgoj dodaje i UNESCO-vu deklaraciju o medijskom odgoju iz 1983. godine. Ovi akti uključuju prava djece na obrazovanje i pravo djeteta na zaštitu koju su mu dužni pružiti obitelj, društvo i država. Ti akti uključuju također i prava djece na slobodno izražavanje misli o svim stvarima koje se donose na njega, uključujući pravo djeteta na očuvanje osobnosti. Mediji koji su postali moćna industrija, usmjereni isključivo na profit, a djecu tretiraju kao dio potrošača i to s vrlo velikom kupovnom moći, imaju moć upravljanja dječjim odlukama i moć utjecaja na njihovu psihu, što je potpuno suprotno pravima o slobodi djeteta. Zato odrasli, roditelji i škola, trebaju biti posrednici između medijske industrije i djeteta. Razgovorom u obitelji i u školi može se omogućiti djetetu izražavanje misli i stavova o medijskim sadržajima koje svakodnevno konzumiraju putem medija. Obrazovnim sustavom pridonosi se zaštiti djece od štetnih sadržaja u medijima, omogućava se djeci da prema tim sadržajima postanu kritični. U suvremenom konceptu medijskog odgoja to je važno i zato što se time pridonosi prevenciji neprihvatljivih oblika ponašanja kod djece.

O položaju medijskog odgoja u sustavu hrvatskog nastavnog programa u Hrvatskoj brine Zavod za unapređenje školstva. U toj se instituciji na medijski odgoj gleda kao na važan doprinos moderniziranju školske nastave u smjeru poticanja demokratskog obrazovanja.

Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, u suradnji s UNICEFOM, pokrenuo je ove godine široku javnu raspravu o utjecaju medija na djecu. Na nekoliko okruglih stolova, sudjelovali su stručnjaci, znanstvenici i medijski djelatnici iz naše zemlje i iz inozemstva, nastojeći odrediti koji su prioriteti Hrvatske u konstruiranju politike medijskog opismenjavanja djece i odraslih. Osnovni zaključci koje je polučila ta rasprava jesu kako je potrebno izraditi multidisciplinarni znanstveni projekt Dijete i mediji, koji bi bio polazište za sve daljnje aktivnosti u konstruiranju suvremenog, demokratskog obrazovnog sustava koji nije zamisliv bez medijskog odgoja.

Kanada

U Kanadi je odgoj za medije (*'media literacy'*) dio osnovnoškolskoga i srednjoškolskoga obrazovanja. Začeci uključivanja odgoja za medije u srednjoškolsku satnicu sežu u šezdesete godine, kada se počelo s tzv. filmskim odgojem (*'screen education'*). Od rujna 1999., odgoj za medije trebao je postati sastavni dio osnovnoškolske i srednjoškolske satnice u okviru engleskog jezika u cijeloj Kanadi (Anderson, Duncan, Pungente, 1999). Ostvarenje toga zahtjeva ovisno je o razvijenosti odgoja za medije u pojedinim provincijama.

Odgoj za medije dobro je razvijen u zapadnim kanadskim provincijama. Britanska Kolumbija bila je prva među zapadnim provincijama koja je 1996. uključila odgoj za

medije u predmet engleski jezik, u kojem zauzima jednu trećinu cijeloga sadržaja od prvoga razreda osnovne škole do zadnje godine srednje škole (od 5 do 18 godina). Ključni problem s kojim se susreću jest nedostatna obrazovanost učitelja. Alberta planira uključivanje odgoja za medije u škole u godini 2000. Susjedne će je provincije u tome slijediti.

Atlantske skupine provincija su godine 1997. uključile odgoj za medije u osnovne i srednje škole u sadržaj predmeta engleski jezik. U središnjem dijelu Kanade, u Ontariju, gdje živi više od trećine Kanadana, odgoj za medije je najbolje razvijen. Godine 1987. ontarijsko je Ministarstvo za školstvo prihvatilo nove odrednice i pritom odgoj za medije uvrstilo u satnicu engleskoga jezika. Barem jedna trećina ukupnoga vremena u nastavi engleskoga na nižem stupnju osnovne škole namijenjena je odgoju za medije. U nastavku učenik može izabrati predmet odgoj za medije kao izborni ili kao jedan od pet 'kredita' engleskoga jezika koji su uvjet za napredovanje u srednju školu.

Ontarijsko Ministarstvo školstva za takvu se mjeru odlučilo na temelju mnogih čimbenika. Na snažan pritisak mnogih skupina u javnosti koje su glasno upozoravale na povećanje nasilja i pornografije u medijima, moralo je odgovoriti na konstruktivan način. Skupine roditelja upozoravale su na prekomjerno gledanje televizije svoje djece i ustrajale u zahtjevu da škola mora naučiti djecu osnovnoj medijskoj pismenosti.

Dok je Ministarstvo školstva pripravljalo novu satnicu za učenje engleskoga, učitelji su oblikovali naputke za učenje. Kako je prije tek manjina učitelja podučavala odgoj za medije, osamdeset posto učitelja tvrdilo je da će prihvatiti nove zahtjeve samo ako bude pripremljeno i gradivo za učenje i organizirano dodatno obrazovanje. Neformalni učiteljski lobi nazvan Društvo za medijsku pismenost (*The Association for Media Literacy*), skupine roditelja i škola, napisali su pismo Ministarstvu školstva, u kojem su zahtijevali da odgoj za medije postane sastavni dio školske satnice.

Ontarijske smjernice za učitelje odgoja za medije opisuju odgoj za medije kao "ono što omogućuje djeci razumjeti i koristiti masovne medije. Odgoj za medije također pomaže učenicima razviti informirano i kritičko razumijevanje prirode masovnih medija i tehnika te njihovih učinaka. Točnije, to je odgoj čiji je cilj povećati učeničko razumijevanje djelovanja medija, produkcije, organizacije i konstrukcije realnosti. Cilj odgoja za medije je i naučiti učenika oblikovati medijske proizvode" (Pungete, 1999: 9).

Kanada, posebice provincija Ontario, ima vrlo mnogo resursa (posredovanje informacija, organizacija ljetnih škola, radionica, dodatne izobrazbe za učitelje, izdavanje časopisa i Društvo za medijsku pismenost) koji podupiru kvalitetan rad u učionici (Pungete, 1999).

Njemačka

Njemačka ima dugu tradiciju na području odgoja za medije u okviru osnovnoškolskoga i srednjoškolskoga obrazovanja. Utjecajni pedagog Johan Amos Comenius (1592.-1670.) u svojoj je knjizi *Schola Pauphica* prvi spomenuo odgoj za medije kao veliku tekovinu koja bi omogućila razvoj jezičnih sposobnosti i posredovao osnovne informacije o javnim stvarima i zemljopisu (Halloran i Jones, 1984: 66).

U Njemačkoj je odgoj za medije ili 'medijska kompetencija', kako je tamo nazivaju, izborni predmet u osnovnim školama od 5. do 10. razreda. Odgoj za medije uključen je i u druge predmete u osnovnim i srednjim školama, kao primjerice u političko obrazovanje, znanje o društvima ili društvene studije. Ti predmeti moraju biti dio školske satnice u svim federalnim jedinicama. Njihova je zadaća promocija osviještenoga građanstva sa sljedećim ciljevima: kompenzirati negativne učinke medija, naučiti učenike refleksivnom prihvaćanju medijskog sadržaja i selektivnom korištenju medija te mobilizirati učenike za oblikovanje medijskih sadržaja.

Njemački model odgoja za medije ograničavaju uobičajeni problemi izbornoga predmeta uz slabu pripremljenost učitelja (samo trećina budućih učitelja sluša odgoj za medije na sveučilištu). Udžbenici i drugo nastavno gradivo raznoliki su, ali istovremeno nedovoljno prilagođeni starosnim skupinama djece. Odgoj za medije sadržajno nije ograničen samo na elektronske medije, nego obuhvaća svu informacijsku tehnologiju, od knjiga do računala. Važan je i obvezni predmet o računalno-informacijskoj tehnologiji koji povezuje tehnološko i društveno-političko gledište (Aufderheide, 1992).

Italija

U Italiji odgoj za medije dugo nije bio dio službene školske satnice, premda su učitelji još godine 1974. zamoljeni za u redoviti program učenja uključuju i sadržaj koji je važan za svakodnevni život djece (Halloran i Jones, 1984: 117). 1985. u talijanske osnovne škole bila je uvedena nova satnica. Kao posljedica nove satnice, 1987. je bilo organizirano dodatno obrazovanje za talijanske učitelje. Odgoj za medije bio je uključen u područje poznato kao slike, glazba i kretanje. To područje pokriva kulturne i društvene vrednote i neverbalni jezik, te njegovo značenje u dječjem razvoju (Media Education around the World, 1998: 14).

Irska

Premda u Irskoj odgoj za medije nije službeno dio školske satnice, raste broj škola koje su ga uključile u različite predmete. Od kasnih 60-ih godina Katolički centar za komuniciranje iz Dublina (*The Catholic Communication Center*) organizira dodatno obrazovanje o medijima za učitelje. Kao posljedica toga, mnogi su ga učitelji uključili u predmete poput engleskoga jezika i religije (Media Education around the World, 1998: 13).

Nizozemska

U Nizozemskoj je odgoj za medije u usporedbi s drugim europskim državama, npr. Njemačkom, Velikom Britanijom, Finskom, još nerazvijen. 'Audiovizualni odgoj', kako ga nazivaju, nije službeno predmet poduke u školama. Poduka je ovisna o zanimanju i entuzijazmu pojedinih učitelja, a može se naći i u obliku izvanškolskih aktivnosti.

Premda odgoj za medije nije službeno uključen u školsku satnicu, institucije za umjetnički odgoj organiziraju ga na lokalnoj razini. Njihov savjetnik za audiovizualno područje prigodno se bavi i audiovizualnim projektima u školama i lokalnim zajednicama. Na razini srednjoškolskog obrazovanja, audiovizualno obrazovanje ovisno je o volji učitelja da ustupe dio redovitog programa učenja odgoju za medije i pritom koriste multimedijски paket gradiva koji je oblikovao Nacionalni institut za umjetnički odgoj. Ako audiovizualni odgoj postoji u srednjoj školi, u predmet je uključen umjetnički odgoj i naglašava prvenstveno estetski vidik medijskoga sadržaja. Pri takvoj poduci izvore crpe iz audiovizualnih umjetnosti, poput fotografije, filma i videa. Poduka se oslanja na izradu i razumijevanje tih medijskih oblika. (Swinkels, 1992: 42).

Norveška

U Norveškoj je sistematska poduka o masovnim medijima počela u sedamdesetim godinama ovoga stoljeća. Godine 1974.-75. srednjoškolci između 14 i 19 godina, odabrali odgoj za medije kao izborni predmet (Halloran i Jones, 1984: 96).

U norvešku školsku satnicu odgoj za medije bio je uključen na trima razinama: a) kao integrirani dio različitih predmeta, b) kao izborni predmet i c) kao poseban predmet odgoj za medije. Godine 1987. nacionalna školska institucija prihvatila je temeljne promjene na svim područjima obrazovanja. Odgoj za medije uključila je u različite predmete. No, prije svega zahtijevala je da svaki temeljni predmet u školskom sustavu sadrži i sadržaj s toga područja. Tako društveni studiji analiziraju pojedinca kao društvenu i komunikacijsku osobu i uključuju teme poput sadržaja masovnih medija i mogućí budući razvoj medija; ekološki studiji izlažu raspravu o vizualnim komunikacijama i modelima analize; umjetnost i obrt naglašavaju različite oblike medija; znanost izuzima tehnološki vidik medija; glazbeni odgoj uključuje popularnu glazbu i njezin utjecaj. Izborni predmet odgoj za medije nudi se učenicima od četvrtoga razreda do fakulteta (Media Education around the World, 1998: 17). Tufte tvrdi (1992: 179) da je norveški odgoj za medije doduše uspješno postao sastavni dio svih temeljnih predmeta, no još uvijek nedostaje dodatno obrazovanje za učitelje i osnovna medijska oprema u školama.

Slovenija

S obnovom osnovne škole i oblikovanjem nove devetogodišnje škole (1999), odgoj za medije je i u Sloveniji službeno postao integralni dio školske satnice. Postao je sastavni dio različitih predmeta, prvenstveno slovenskog jezika i građanskog odgoja i etike. Slovenski jezik naglašava samo medijske tekstove, a građanski odgoj i etika odnos građana, medija i društva. U novoj devetogodišnjoj osnovnoj školi učenicima su ponudena i dva izborna predmeta s toga područja. Prvi je odgoj za medije koji će se provoditi u sedmom, osmom i devetom razredu i podijeljen je na tisak, radio, televiziju i Internet. Učenici slobodno odabiru teme. Odgoj za medije raspravlja i o temama poput medijskih žanrova, novinarskog rada, novinarske etike, oglašavanja i povijesti masovnih medija. Namjera odgoja za medije jest da se učenici pri učenju nauče analizi-

rati, kritički ocjenjivati i izrađivati različit medijski sadržaj. Uz poduku odgoja za medije učenici bi trebali osvijestiti svoje medijske navike i postati kritički i selektivni medijski potrošači. Cilj odgoja za medije je da mladi postanu aktivni građani koji su svjesni značenja masovnih medija u društvu, znaju međusobno komunicirati i preko masovnih medija odgovarati na svoje probleme i na probleme lokalne i šire zajednice. Drugi izborni predmet je školsko novinarstvo koje prije svega naglašava stvaralački dio odgoja za medije. U tom se predmetu učenici uče izrađivati školski časopis. U srednjoškolskom obrazovanju odgoj za medije je sastavni dio programa različitih predmeta, poput sociologije i obveznog izbornog sadržaja, kao što je odgoj za mir, obitelj i nenasilje i građanska kultura koji obrađuju medije prvenstveno s društvenoga gledišta.

Na sveučilišnoj razini Fakultet za društvene znanosti već drugu godinu predaje predmet odgoj za medije, namijenjen budućim učiteljima izbornoga predmeta i svake godine priprema seminare za osposobljavanje učitelja. Zavod za školstvo u okviru obrazovanja za različite predmete (ove godine za učitelje građanskog odgoja i etike) redovito priprema obrazovanje za učitelje na tom području. Posljednjih godina bili su izdani i udžbenici za učenike i priručnici za učitelje¹. Odgoj za medije nije ni obvezan ni izborni predmet za buduće osnovnoškolske i srednjoškolske učitelje društvenih i humanističkih predmeta (osim za predmet odgoj za medije).

Fakultet društvenih znanosti pomoću financijske pomoći Otvorenog društva već drugu godinu priređuje ljetnu školu na području odgoja za medije koja je namijenjena sveučilišnim profesorima, asistentima i istraživačima iz srednje i jugoistočne Europe. Među važne izvanškolske aktivnosti možemo ubrojiti i aktivnosti Saveza prijatelja mladeži koji već deset godina priređuje dječje parlamente u koje su uključeni osnovnoškolski učenici. Prošle školske godine (1998./99.) djeca su si za temu odabrala medije. Tako je barem djelić sadržaja iz područja odgoja za medije došao u svaki slovenski razred. Ove godine pak, Slovenski odbor UNICEF-a u suradnji s Fakultetom društvenih znanosti priprema različite radionice i natjecanja za roditelje, učitelje i učenike s namjerom da privuče što više djece na aktivnu participaciju u medijima.

Švedska

U švedskom obrazovnom sustavu odgoj za medije bio je prisutan u dvama predmetima. Prvi se zvao film i televizija i predavao se u srednjim školama između 1975. i 1980. godine. Nakon toga pokusa, u srednje su škole uveli predmet medijsko znanje koji se predavao tri godine. Đaci između 16 i 20 godina pohađali su ga dobrovoljno. Predmet se predavao dvije godine po tri sata tjedno. Na poduci su đaci izrađivali različite medijske sadržaje. (Halloran i Jones, 1984: 95)

Prema Wickbomu (1992: 58) odgoj za medije se podučava u švedskim devetogodišnjim osnovnim školama kao obvezni dio predmeta opći švedski studiji i švedski. Odgoj za medije shvaćen je prije svega kao dodatak tradicionalnim nastavnim sadržajima. Ključni problem na području priznavanja odgoja za medije u školama jest obrazovanje učitelja. Odgoj za medije ne postoji kao obvezni dio osnovnoga ili daljnje studija za buduće učitelje. Pojedine teme o medijima uključene su u različite pos-

lijediplomske predmete koji naglašavaju prije svega funkcije i učinke masovnih medija.

Velika Britanija

Sedamdesetih godina ovoga stoljeća sociolozi i semiolozi snažno su utjecali na razvoj britanskog odgoja za medije. Sociolozi su se prema medijima odnosili kao prema industrijskom poduzeću i medije analizirali s gledišta poput vlasništva i civilnoga nadzora i ideološke uloge medija. Pozornost su namjenjivali prije svega pitanju što utječe na medije da su takvi kakvi jesu, a manje analizi samih medijskih tekstova. U osamdesetim godinama u djelovanje na području odgoja za medije uključuje se jedan od današnjih aktera, Len Masterman. Njegov pristup obilježava kritički pogled na masovno komuniciranje. (*Media Education around the World*, 1998: 7).

U britanskom školskom sustavu ne postoji središnji autoritet (npr. Ministarstvo školstva) koji bi bdio nad onime što se podučava u školama. Zbog toga škole u Engleskoj, Walesu i Škotskoj imaju vlastite sustave obrazovanja koji su međusobno različiti. U osnovnim školama malo je sadržaja koje bismo mogli nazvati odgojem za medije. Engleski nacionalni školski program nedavno je, doduše, zahtijevao da se u predmet engleski jezik uključi barem minimalno sadržaja odgoja za medije. Pritom su u program uključili samo sadržaj o tiskanima medijskim tekstovima (*Media Education Around the World*, 1998: 7).

Na razini srednjoškolskoga obrazovanja, odgoj za medije vrlo je razvijen. Postoje 'komunikacijski' predmeti: filmski i medijski studiji i nastavak medijskih studija (*Media Education around the World*, 1998: 7).

Bitna za razvoj odgoja za medije u Velikoj Britaniji je institucija Britanski filmski institut (*The British Film Institute*). On dobiva financijsku potporu vlade za promociju značenja i studija filma i televizije. Institut za školstvo na londonskom sveučilištu (*The Institute of Education, University of London*) već dugo nudi poslijediplomski studij na području odgoja za medije i jedna je od mnogih institucija u Velikoj Britaniji koje osiguravaju obrazovanje učitelja (Bazalgette, Bevort, Savino, 1992: 77).

Godine 1983. škotski Odjel za školstvo (*The Scottish Education Department*) započeo je obnovu škotskog srednjoškolskog sustava. U središtu tih promjena bili su i predmeti s područja odgoja za medije. Projekt za razvoj odgoja za medije (*Media Education Development Project* (MEDP)) koji je preuzeo oblikovanje programa, razlikuje odgoj za medije i medijske studije. Odgoj za medije uključen je u postojeće predmete. Medijski se studiji oslanjaju na različite module čiji je program isključivo medijski sadržaj. Ti moduli općenito pokrivaju sve medije, a osam ih je koji pokrivaju pojedine medije. Medijski studiji uključuju analitički i praktični dio. Predmeti poput televizije, radija, tiska i grafičkog dizajna i fotografija naglašavaju praktični dio. Učenici izrađuju kratke televizijske ili radijske sadržaje, časopise, revije i oglase. Također, moraju znati i analizirati profesionalno napravljen medijski sadržaj. (*Media Education around the World*, 1998: 17-18)

Sjedinjene Američke Države

U Sjedinjenim Američkim Državama medijska pismenost (*'media literacy'*) termin je koji se češće koristi nego odgoj za medije (*'media education'*). Razvoj odgoja za medije u SAD-u odvijao se pod snažnim utjecajem teoretičara i pedagoga iz Kanade, Australije i Engleske. U prošlosti su postojali vrlo raznoliki pokušaji razvoja odgoja za medije u Americi, što se još i danas ogleda u različitim gledištima na nj. Pojedine države poput Kalifornije, Havaja, Novog Meksika, već su uključile odgoj za medije u školsku satnicu srednjih škola u predmetu engleski jezik.

Godine 1978. Ured Sjedinjenih Država za školstvo (*The United States Office of Education* (USOE)) oblikovao je i financirao satnični paket na nacionalnoj razini koji se naziva 'vještine za kritičko gledanje televizije' i namijenjen je osnovnim, srednjim i višim školama. Godine 1984. 35 do 50 posto srednjih škola nudilo je predmete o masovnome komuniciranju ili masovnim medijima, dok je drugih 35 do 40 posto škola uključilo odgoj za medije u druge predmete, posebice u društvene studije i engleski jezik. (Halloran i Jones, 1984: 105-106)

U travnju 1994. godine predsjednik SAD-a Bill Clinton potpisao je zakon Ciljevi 2000: Zakon o američkome školstvu (*Goals 2000: Educate America Act*). On sadrži smjernice o tome što bi američki učenici trebali učiti i što bi trebali znati na završnim ispitima. Države bi trebale dobiti federacijski novac za ostvarenje sadržajnih standarda u školama. Zakon potiče novo oblikovanje 'sadržajnih standarda' u devet osnovnih predmeta: engleski jezik, matematika, povijest, znanost, strani jezik, građanstvo, ekonomija, umjetnost i zemljopis. Standardi za umjetnost uključuju medijsku pismenost za osnovnu i srednju školu (*Media Education around the World*, 1998: 20). U SAD-u je nazočnost odgoja za medije u školama, unatoč čestim raspravama o nužnosti uvođenja odgoja za medije u školsku satnicu, još ovisna prije svega o trudu pojedinih učitelja.

U devedesetima su se američki pedagoški djelatnici na području odgoja za medije preusmjerili na područje obrazovanja učitelja, s ciljem povećanja osnovnog znanja o medijima. Prijašnji rad bio je usmjeren prije svega prema razvoju rasporeda sati i u oblikovanje tiskanoga i netiskanoga gradiva za učenje (Brown, 1991). Tako je ključna pogreška u razvoju odgoja za medije u SAD-u bila prevelik naglasak na oblikovanje satnice i gradiva za učenje, te zanemarivanje obrazovanja učitelja.

Zaključak

Povećanom skrbi učitelja, roditelja i drugih nad prekomjernim gledanjem televizije, igranjem videoigricama i onima na računalu, povećao se zahtjev za uvođenjem odgoja za medije u škole. Različiti procesi utjecali su na uključivanje odgoja za medije u školu. Razlike pri uključivanju nastale su i zbog činjenice da države na različite načine vrednuju značenje sistematizacije odgoja za medije u školsku satnicu. Većina država koja ima razmjerno razvijen odgoj za medije naglašava prije svega njegovu integraciju u osnovne predmete osnovnoškolskog i srednjoškolskog nastavnog plana, poput mate-

rinjeg jezika i socioloških i humanističkih predmeta, a ne toliko oblikovanje specifičnoga predmeta.

Brz i općenit pregled integracije odgoja za medije u školske nastavne planove u razvijenim državama svijeta pokazuje da odgoj za medije unatoč svim naporima ostaje na početnoj razini. Još je u većini država ovisan o entuzijazmu pojedinih učitelja i škola. Pregled također pokazuje da se školske vlasti radije odlučuju na uključivanje odgoja za medije u satnicu srednjih škola nego osnovnih, vjerojatno stoga što je srednjoškolsku mladež lakše učiti o medijima jer je već kognitivno zrela, ima osnovno znanje, te mnogo bolje poznaje i koristi tehnološko zahtjevnije medije (kameru, računalo, internet) negoli osnovnoškolska djeca.

Podrobnija analiza postojeće literature pokazuje da države možemo glede uspješnosti integracije u školski sustav podijeliti u skupine. Prva skupina uključuje države koje su najuspješnije integrirale odgoj za medije u nacionalni/regionalni školski nastavni plan. Države koje pripadaju toj skupini su Australija, Kanada, Velika Britanija, Finska, Norveška, Švedska, Njemačka i Slovenija. Te države uključile su odgoj za medije u različite predmete, a nalazimo ga u obliku pojedinih izbornih ili obveznih predmeta. U tim državama je i službena školska politika pozitivno usmjerena prema odgoju za medije. U nekim državama je odgoj za medije čak dio sadržaja završnoga ispita. Obrazovanje učitelja je organizirano, brine se o odgovarajućem nastavnom gradivu i drugim resursima, potrebnima za uspješan tijek nastave. U većini država postoje i društva učitelja koji podučavaju odgoj za medije.

U drugoj skupini država (SAD, Austrija, Danska, Irska, Italija, Nizozemska) uključivanje odgoja za medije u nastavu prije svega je ovisno o motiviranosti pojedinih učitelja i potpori neslužbenih institucija. U tim državama službena školska politika nije prepoznala značenje odgoja za medije i ne nudi važniju financijsku potporu.

U posljednju skupinu država možemo uvrstiti one kod kojih je odgoj za medije razmjerno slabo razvijen. Kako su u literaturi bez iznimke bile opisane one države koje imaju barem minimalno razvijen odgoj za medije, u posljednju skupinu možemo slobodno uvrstiti sve one države koje u literaturi nisu spomenute.

U posebnu skupinu država možemo uvrstiti Francusku koja ima dugogodišnju tradiciju na području odgoja za medije, prije svega na području filma, premda njezin odgoj za medije teče u obliku izvanškolskih aktivnosti. Filmske studije organiziraju prvenstveno filmska društva i klubovi, te omladinske organizacije.

S obzirom na to koji predmeti uključuju odgoj za medije, skupinu anglosaksonskih zemalja možemo izdvojiti iz skupine drugih država. Države engleskoga govornog područja (Velika Britanija, Kanada, Australija i SAD) odgoj za medije uključile su prije svega u predmet engleski jezik. Te države su svoj model odgoja za medije zasnovale ponajprije na medijskom tekstu. Tome modelu nedostaje kulturni i širi društveni pristup. S druge strane, većina je europskih država uključila odgoj za medije i u društvene i humanističke studije, gdje pokušavaju obraditi i društveni vidik masovnoga komuniciranja.

Kako je u usporedbi s drugim analiziranim državama odgoj za medije razvijen u Sloveniji? Uvrstili smo je među najrazvijenije države na tom području, najprije stoga što odgoj za medije ima uključen u svoju školsku satnicu u različitim oblicima (kao

sastavni dio predmeta i kao izborni predmet) i različitim razinama (od osnovnoškolske do sveučilišne). Slovenski odgoj za medije susreće se i s mnogim poteškoćama koje su slične poteškoćama drugih država i bit će nabrojene u nastavku članka. No, problem koji se u Sloveniji najviše ističe jest osnovno obrazovanje budućih učitelja. Učitelji koji podučavaju sociologijske i humanističke predmete u osnovnoj i srednjoj školi, u vrijeme studija nisu slušali odgoj za medije. Jednodnevno obrazovanje jedanput godišnje ne može zadovoljiti potrebe za osnovnom, nego samo za dodatnom naobrazbom. Učinke odgoja za medije moći ćemo ocjenjivati tek za više godina, kada devetogodišnja osnovna škola bude uvedena u cijeloj Sloveniji.

Budući da se odgoj za medije još probija u satnice osnovnih i srednjih škola u svijetu, postoje brojni problemi. Nabrojimo samo najvažnije. Osnovni problem u državama gdje je odgoj za medije nerazvijen, jest premalena motiviranost i organiziranost pedagoga da od školskih vlasti zahtijevaju njegovo uključanje u školsku satnicu. Stručnjaci (npr. Boeckmann, 1992; Pungette, 1999) tvrde da ključni poticaj za uvođenje odgoja za medije mora doći iz redova učitelja, jer će samo tako taj odgoj biti uspješno ostvaren u svakodnevnoj nastavi.

U državama gdje je odgoj za medije već razmjerno razvijen, najveći je problem slabo organizirano obrazovanje učitelja. Obrazovanje za poduku odgoja za medije mora obuhvaćati dvostruko znanje: temeljno znanje o medijima i aktualno znanje i vještine o medijskom sadržaju i tehnologiji. Odgoj za medije zahtijeva neprestano prilagođavanje dinamičkim promjenama medija. Obrazovanje na tome području ovisno je o financijskim sredstvima i velikoj motiviranosti učitelja za neprestano obnavljanje i prilagođavanje znanja.

U mnogim državama učitelji nemaju mogućnost slušati odgoj za medije u okviru svojeg osnovnog pedagoškog studija. Zbog toga bi sveučilišta u svijetu morala uvesti odgoj za medije kao obvezan predmet za buduće društvene i humanističke učitelje. Fakulteti bi morali redovito nuditi dodatno obrazovanje za učitelje. Uvođenje odgoja za medije zahtijeva i savjetnike koji učiteljima i školama nude stručne savjete i komunikacijsku mrežu. Komunikacijsko stjecište nužno je za kvalitetnu organizaciju radionica, konferencija, izdavanje publikacija itd.

Zbog brzih tehnoloških promjena na području medija, odgoj za medije mora se neprestano tehnološki prilagođavati novim promjenama koje zahtijevaju veliku financijsku potporu. Dinamičke promjene na medijskom području znače i kratkotrajnu aktualnost gradiva za učenje i visoke troškove izdavanja.

Sljedeći problem koji je također jako ograničavao analizu ovoga članka jest nedostatak istraživanja na tom području. Njih je malo, prije svega zbog premale prisutnosti odgoja za medije u školama, što smanjuje mogućnost praćenja i ocjenjivanja. Istraživačka potpora je potrebna za razvoj odgoja za medije kao discipline. Nabrojene probleme za (pre)spor razvoj pripisujemo također samom odgoju za medije, koji je već po definiciji interdisciplinaran i s teškoćama usklađuje specifičnosti različitih disciplina, prije svega komunikologije i pedagogike.

Mnoštvo poteškoća s kojima se susreće odgoj za medije pokazuje da će na području njegova uključanja u školske satnice trebati učiniti još mnogo. Cilj poticatelja odgoja za medije u svijetu jest da on postane sastavni dio temeljnih obveznih predmeta

(materinji jezik, društveni i humanistički predmeti) na svim obrazovnim razinama i da je ponuđen djeci kao izborni predmet u osnovnoj i srednjoj školi. Pritom njegov sadržaj mora uključivati cjelovit pristup medijima, što znači uključivanje svih medijskih oblika i svih vidova masovnog komuniciranja (od povijesti do učinaka). Cilj odgoja za medije morao bi biti osviješten i aktivan građanin koji poznaje medijske strukture i njihove uvjete djelovanja u društvu, te djelotvorno i odgovorno sudjeluje u društvenoj komunikaciji.

U državama u kojima je korištenje medija osnovna djelatnost slobodnog vremena, a mediji su ključni informacijski izvor većine stanovništva, odgoj za medije mora biti uključen u sve obrazovne razine. Naša djeca rastu u svijetu zasićenom medijskim porukama koje im ispunjavaju slobodno vrijeme i osiguravaju im informacije o tome što trebaju kupovati i koga će birati. Zbog toga moraju dobiti barem osnovno znanje i vještine za analizu i ocjenu tih poruka.

Preveo Tomislav Šikić

Bilješke:

¹ Košir, M. i Ranfl, R. (1996) *Vzgoja za medije*. Ljubljana: DZS.

Erjavec, K. i Volčič, Z. (1999) *Moć in nemoč televizije*. Priručnik za roditelje i učitelje razredne nastave. Ljubljana: Rokus.

Erjavec, K. i Volčič, Z. (1999) *Moć in nemoč televizije*. Udžbenik za učenike razredne nastave. Ljubljana: Rokus.

Erjavec, K. i Volčič, Z. (1999) *Medijska pismenost*. Udžbenik za odgoj za medije. Ljubljana: DZS.

Erjavec, K. i Volčič, Z. (1999) *Tisk-očem obisk*. Udžbenik za odgoj za medije. Ljubljana: Rokus.

LITERATURA:

Anderson, N., Duncan, B. and Pungente, J. (1999) Media Education in Canada – the Second Spring. V: *Children and Media*. Yearbook 1999: UNESCO, str. 139-155.

Aufderheide, Patricia (1992) *A report of the National leadership conference on media literacy*. <http://www.interact.uoregon/MediaLit/FA/aufderheide/report.html>.

Boeckmann, K. (1992) In-service Training for Teachers. V: Bazalgette, C., Bevort, E. and Savino, J. (ured.) *New Directions: Media Education Worldwide*, London: British Film Institute, str. 84-88.

Brown, J. A. (1991) *Television 'critical viewing skills' education: major media literacy projects in the United States and selected countries*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Association.

Halloran, J. D. i Jones, M. (1984) Learning about the Media: Media Education and Communication Research. *Communication and Society*, 16. Pariz: UNESCO.

- Hobbs, R. (1998) Instructional practices in media literacy and their impact on students' learning. <http://www.interact.uoregon/MediaLit/FA/mlhobbs/instpractices.html>.
- Hobbs, R. (1999) *The acquisition of media literacy skills among Australian adolescents*. <http://www.interact.uoregon/MediaLit/FA/mlhobbs/australia.html>.
- Media Education Around the World* (1998) <http://www.screen.com/mnet/eng/med/bigpict/worlmtxt.htm>.
- Mohn, E. (1992) Perspectives for Practical Media Work in Europe. V: Schorb, B. (ured.) *Media Education in Europe: towards a European Culture of Media*, Muenchen: KoPäd Verlag, str. 226-229.
- Prosvjetni vjesnik*, posebno izdanje, br. 2/1999.
- Potter, W.J. (1998) *Media Literacy*. London: Sage.
- Pungente, J.J. (1999) *The second spring: Media literacy in Canada's Schools*. <http://www.interact.uoregon/MediaLit/FA/MLArticleFolder/secondspring.html>.
- Swinkels, H. (1992) Critical Viewing: Creating a Balance between Maker and Viewer. V: Bazalgette, C., Bevort, E. and Savino, J. (ured.) *New Directions: Media Education Worldwide*, London: British Film Institute, str. 42-47.
- Tufte, B. (1992) Television, Taste and Teaching. V: Bazalgette, C., Bevort, E. and Savino, J. (ured.) *New Directions: Media Education Worldwide*. London: British Film Institute, str. 177-184.
- Tufte, B. (1995) An integrated approach to Media Education in Europe. *Media development*, no. 2. str. 25-28.
- Tyner, K. The Tale of the Elephant: Media Education in the United States. V: Bazalgette, C., Bevort, E. and Savino, J. (ured.) *New Directions: Media Education Worldwide*, London: British Film Institute, str. 170-175.
- Wickbom, K. (1992) The Education in Sweden. V: Schorb, B. (ed.) *Media Education in Europe: towards a European Culture of Media*, Muenchen: KoPäd Verlag, str. 57-65.
-

Karmen Erjavec
Nada Zgrabljic

The European Models of Media Education and the Croatian Model

Summary

The way to a democratic education of children is wide open and well-traced in many European documents and recommendations for democratic and civil society and for the right of children to be informed, but also to be protected from uncontrolled media production. As early as 1964, UNESCO launched the idea of media education, in order to increase the understanding of the media and develop critical awareness of the media in young users, preparing them for responsible citizenship.

The UNESCO conference on media education held in Germany in 1982 adopted a declaration signed by nineteen states stressing the importance of this type of education and calling upon the developed countries to work out media education curricula at all levels and join the world-wide project of media education.

The present paper examines the extent to which the developed countries have taken the declaration to heart. It shows the main lines of attack and the results achieved to date by different countries. Slovenia and Croatia, too, have democratized their school programmes with the introduction of media education, but it must be said that Slovenia has been much more successful in this regard than Croatia.